

Сторожук Оксана Василівна, к.е.н., доцент,
Кіровоградський національний технічний університет,
доцент кафедри економіки праці та менеджменту
Заярнюк Олексій Васильович,
Кіровоградський національний технічний університет,
викладач кафедри економіки праці та менеджменту

ІННОВАЦІЙНІ РИЗИКИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні одним з центральних питань в управлінні економічною безпекою підприємств є поняття ризику. Загострення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання спонукає їх до постійного вдосконалення своєї діяльності, в першу чергу через впровадження інноваційних процесів, реалізації нововведень організаційного та маркетингового характеру, випуску нової продукції, поліпшення експлуатаційних характеристик та дизайну раніше освоєної продукції.

Це в свою чергу, генерує низку ризиків інноваційного характеру і відповідно, проблем забезпечення економічної безпеки, що вимагають теоретичного обґрунтування і наукового дослідження.

Питання економічної безпеки підприємств досліджуються в роботах багатьох українських вчених, серед яких Б.М. Андрушків [1], І.Г. Манцуров [2], О.В. Нусінова [2], Л.І. Шваб [4], С.М. Шкарлет [5].

Однак, незважаючи на вагомі існуючі наукові досягнення, низка питань забезпечення економічної безпеки підприємств в Україні залишаються невирішеними. Так, актуальною є необхідність створення ефективної системи управління інноваційними ризиками в контексті забезпечення економічної безпеки інноваційно активного підприємства.

Практика свідчить, що управління ризиками в діяльності українських підприємств розглядається як інструментарій, пов'язаний переважно з фінансовими аспектами в складі фінансового менеджменту, поза сферою забезпечення економічної безпеки підприємств. З нашої точки зору, такий підхід є вузьким, оскільки в сучасному розумінні традиційні зовнішні механізми, такі як страхування, хеджування, передавання контролю за ризиками, на практиці працюють недостатньо ефективно. Особливо гострою є проблема зниження ризиків, пов'язаних з управлінням інноваційним розвитком підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки.

Стосовно сутності поняття економічної безпеки зазначимо, що у вузькому розумінні економічна безпека господарюючого суб'єкта – це його стійке функціонування, яке

забезпечується найбільш ефективним використанням ресурсів та постійною профілактичною роботою з виявлення й нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз (ризиків).

Використання інноваційних ідей та нових технологій завжди обтяжене ризиком і створює загрози для економічної безпеки підприємства, а спроби уникнути інновацій означають для підприємства поступову втрату конкурентних переваг.

Інноваційні ризики, що виникають через невизначеність в інноваційній сфері, починаючи від задуму та розроблення новинки, подальшого виходу нової продукції на ринок до її закріплення на ньому, становлять суттєву загрозу економічній безпеці інноваційно активного підприємства.

Таким чином, інноваційний ризик – це ймовірність втрат, що виникають при вкладенні підприємством засобів у виробництво нових товарів та послуг, які, можливо, не знайдуть очікуваного попиту на ринку.

З нашої точки зору, інноваційні ризики виникають у таких ситуаціях:

- неповний аналіз науково-технічної інформації при виробництві нового товару або послуги за допомогою нової техніки й технології;
- несвоєчасне виготовлення експериментальних зразків продукції;
- неякісне проведення розрахунків, необхідних для розробки варіантів конструкцій інноваційного продукту;
- невідповідність продукту вимогам ергономіки і технічної естетики, техніці безпеки, виробничій санітарії, а також сучасним екологічним вимогам;
- дефіцит інформації для прогнозування попиту на новий товар (на різних стадіях його життєвого циклу);
- неякісне та несвоєчасне виконання робіт з технічного проектування;
- невідповідність якості нового товару запитам споживачів у зв'язку з використанням застарілого обладнання;
- виявлення на ринку товарів-субститутів, вироблених за іншою технологією;
- необґрунтоване визначення пріоритетів ринкових та інноваційних стратегій;
- дефіцит кваліфікованого персоналу, опір з боку колективу підприємства.

Важливим етапом в управлінні інноваційним ризиком для забезпечення економічної безпеки підприємства є його оцінювання. Опитування керівників інноваційно активних підприємств Кіровоградської області показало, що найчастіше вітчизняні підприємства на практиці застосовують такі інструменти оцінювання інноваційного ризику, як експертний метод, аналіз доцільності інвестицій, економіко-статистичний метод. Однак зазначені інструменти, зазвичай, є неефективними, оскільки не враховують специфіки інноваційного

ризик, різноманітність його проявів та динамічний характер його розвитку.

Водночас, через високу ризикованість здійснення інноваційної діяльності і загрозу втрати економічної безпеки рівень інноваційної активності підприємств області залишається вкрай низьким. Так, питома вага інноваційно-активних промислових підприємств протягом 2007-2011 рр. залишається на рівні 10-12% від загальної кількості підприємств області. Протягом 2011 р. в області було впроваджено 27 нових прогресивних технологічних процесів, що майже удвічі менше, ніж у 2007 р. При цьому інноваційні процеси в промисловості Кіровоградської області мають переважно екстенсивний характер, оскільки інноваційна продукція освоюється здебільшого шляхом використання наявного обладнання і технологій; частка принципово нової продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції становить 5-6%, у 2011 р. підприємствами області освоєно 46 найменувань інноваційних видів продукції, що на третину менше, ніж у 2009 р [3].

В цьому зв'язку можна запропонувати такий загальний концептуальний підхід до управління інноваційним ризиком у системі забезпечення економічної безпеки підприємства: по-перше, виявлення можливих ризикових наслідків інноваційного проекту; по-друге, розробка засобів, що запобігають чи зменшують розмір збитку від впливу неврахованих ризикових факторів та непередбачених обставин; по-третє, реалізація такої системи адаптування інноваційного підприємництва до ризиків, яка дозволить нейтралізувати чи компенсувати негативні ймовірні результати настання інноваційного ризику. Управління інноваційним ризиком передбачає такі етапи: розробку стратегії управління ризиками та їх виявлення, вибір методів управління, конкретизація процедури контролю і підведення підсумків та оцінка результатів по управлінню ризиковими ситуаціями.

Кількісний аналіз інноваційного ризику має бути спрямований на визначення ймовірності певної події, оцінки ступеню ризику. Кількісна оцінка ризику зводиться, насамперед, до розрахунку його величини як у відносних, так і в абсолютних величинах, які характеризують ступінь ризику. Зауважимо, що ступінь *прийнятного* інноваційного ризику підприємства визначається на підставі урахування величини власного капіталу, фондодіддачі, фінансового стану, ліквідності, рівня рентабельності, обсягу портфеля замовлень, розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості та інших фінансових показників економічної безпеки підприємства.

Виходячи з викладеного вище, пропонуємо наступні способи управління інноваційним ризиком в системі забезпечення економічної безпеки підприємства:

- диверсифікація інноваційної діяльності через включення до інноваційної програми інновацій різних напрямів, а також проектів різної тривалості;
- розподіл ризику між учасниками інноваційного проекту (постачальниками,

посередниками, покупцями);

- передача частини робіт стороннім організаціям;
- самострахування (формування резервних сум фінансових коштів при розробці бюджету інноваційного проекту);
- ретельний завчасний підбір кваліфікованого персоналу;
- з'ясування інтересів та потреб персоналу підприємства до початку впровадження інновацій, виявлення потенційних джерел опору всередині підприємства і розробка способів впливу на них;
- поліпшення інформованості та усунення невизначеності;
- ретельний аналіз наукових досягнень у вибраному напрямі;
- застосування конкурентної розвідки (аналіз відкритої інформації стосовно конкурентів);
- лімітування інвестиційних ресурсів в інноваційний проект з метою недопущення катастрофічних збитків (які можуть призвести до банкрутства підприємства);
- встановлення чітких термінів завершення інноваційного проекту, орієнтованих на строки виведення на ринок продукції потенційних чи наявних конкурентів.

Таким чином, застосування зазначених способів скорочення наслідків інноваційного ризику на відповідних етапах розробки інноваційної програми чи продукту дозволить знизити вплив негативних чинників і створити ефективну для підприємства систему забезпечення економічної безпеки.

Список літератури:

1. Андрушків Б.М. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / Б.М. Андрушків. – Тернопіль: Вид. Терно-граф, 2008. – 424 с.
2. Манцуров І.Г., Нусінова О.В. Економічна безпека підприємства: сутність та види // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 4. – С. 75-78.
3. Наукова ті інноваційна діяльність в Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – доступний з <http://kirstat.kr.ua>
4. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 4-те вид. / Шваб Л.І. – К.: Каравела. 2007. – 584 с.
5. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: Монографія / Шкарлет С.М. – К.: Книжкове видавництва НАУ, 2007. – 432 с.